

B.82/13

STUDIA
ŹRÓDŁOZNAWCZE
Commentationes

XIX

STUDIA ŹRÓDŁOZNAWCZE

XIX

A C A D E M I A S C I E N T I A R U M
E T L I T T E R A R U M P O L O N A
I N S T I T U T U M H I S T O R I C U M

COMMENTATIONES

XIX

WARSZAWA—POZNAŃ 1974
PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

P O L S K A A K A D E M I A N A U K
I N S T Y T U T H I S T O R I I

STUDIA
ŹRÓDŁOZNAWCZE

XIX

WARSZAWA—POZNAŃ 1974
PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

KOMITET REDAKCYJNY

*Aleksander Gieysztor, Ireneusz Ihnatowicz,
Brygida Kürbisówna, Gerard Labuda,
Emanuel Rostworowski, Ryszard Walczak (sekretarz)*

Adresy Redakcji:

ul. Marchlewskiego 126, 61-874 Poznań
tel. 511-91 w. 16 i 17 (Instytut Historii UAM)
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-325 Warszawa
tel. 619-88 (Instytut Historyczny UW)

Adres dla korespondencji (sekretariat):
ul. Zwierzyniecka 20/Ip., 60-814 Poznań
tel. 444-55 w. 4 (Instytut Historii PAN)

Rocznik poświęcony naukom pomocniczym historii
oraz źródłoznawstwu polskiemu i powszechnemu

Tom XIX
przygotowany w latach 1972—1973

PRINTED IN POLAND

Okladkę i obwolutę projektował
Tadeusz Chlebowski

Na obwolutie herma św. Urszuli z Żarnowca, w koronie
Fot. Tadeusz Chrzanowski

SPIS RZECZY

Artykuły i rozprawy

Ireneusz Ihnatowicz, Źródła do historii XIX i XX wieku	1
Roman Michałowski, Świadomość społeczna saskiej grupy rządzącej w wiekach X–XI. 'Nobilis, dives, pauper' – próba analizy semantycznej	13
Ambroży Bogucki, Z badań nad terminologią źródeł polskich do połowy XIV wieku	29
Franciszek Sikora, Najstarsze dokumenty i dzieje klasztoru bożogrobców w Gnieźnie	47
Matuś Kučera, Najstarszy tloek pieczętny żupnika polskiego	75
Teresa Mroczo, Czerwińska herma św. Barbary	85
Ryszard Walczak, Odnaleziony autograf — Cronica de ducatu Stettinensi et Pomeranie Jana Parleberga. Stadtarchiv Stralsund Hs 404 ¹¹	117

Dyskusje i przeglądy

Wallace D. Farnham, Nowe tendencje historiografii amerykańskiej. Kryzys, ciągłość i ferment	169
Andrzej Biernat i Sławomir Gawlas, Źródła epigraficzne do historii XIX wieku. Napisy nagrobne cmentarza Powązkowskiego w Warszawie	183
Ewa Wasilewska, Ogłoszenia prasy XIX wieku o poszukiwaniu i wolnych miejscach pracy	191

Artykuły recenzyjne i recenzje

Z najnowszej literatury o Rękopisach Królowodworskim i Zielonogórskim (<i>Józef Magnuszewski</i>)	197
Wydawnictwa źródłowe Institutum Historicum Polonicum w Rzymie (<i>Bogusław Ratusiński</i>)	201
J. Szacki, Tradycja. Przegląd problematyki, Warszawa 1971 (<i>Maria Wierzbicka</i>)	210
H. Beumann, Wissenschaft vom Mittelalter. Ausgewählte Aufsätze, Köln – Wien 1972 (<i>Gerard Labuda</i>)	213
Dzieje sztuki polskiej [pod red.] J. Starzyńskiego, t. I, Sztuka polska przedromańska i romańska do schyłku XIII wieku, pod red. M. Walickiego [vol. 1–2], Warszawa 1971 (<i>Brygida Kürbisówna</i>)	214
W. Wattenbach, R. Holtzmann, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Die Zeit der Sachsen und Salier, I–III Teil, Neuausgabe, besorgt v. F. -J. Schmale, Weimar 1967–1971 (<i>Jerzy Strzelczyk</i>)	216
Н. Н. Улащик, Очерки по археографии и источниковедению истории Беларуси феодального периода, Москва 1973 (<i>Juliusz Bardach</i>)	217
Manuel d'Archivistique. Théorie et pratique des Archives publiques en France. Ouvrage élaboré par l'Association des Archivistes Français, Paris 1970 (<i>Stanisława Pańków</i>)	219
Nekrolog opactwa św. Wincentego we Wrocławiu. Wyd. przyg. K. Maleczyński. Tekst przejrzeni, wstęp i komentarze uzup. B. Kürbis i R. Walczak, Pomniki dziejowe Polski, ser. II – t. IX cz. 1, Warszawa 1971 (<i>Kazimierz Jasiński</i>)	221
M. McKisack, Medieval history in the Tudor age, Oxford 1971 (<i>Jerzy Strzelczyk</i>)	225
С. П. Луппов, Книга в России в XVII веке, Ленинград 1970 (<i>Artur Kijas</i>)	227
Eryka Lassoty i Wilhelma Beauplana opisy Ukrainy, w przekł. Z. Stasiewskiej i S. Mellera, pod red., ze wstępem i koment. Z. Wójcika, Warszawa 1972 (<i>Władysław A. Serczyk</i>)	228

Stanisław Lubomirski, Pod władzą księcia Repnina. Opr. i wstępem poprz. J. Łojek, Warszawa 1971 (<i>Marian Drozdowski</i>)	230
Leon Drewnicki, Za moich czasów. Wstęp i przyp. J. Dutkiewicz. Warszawa 1971 (<i>Ewa Wasilewska</i>)	232
Loi de Jugement, compilation attribuée aux empereurs Constantin et Justinien. Versions slave et roumaine établies par M. Andréev et Gh. Cronț, Études et documents concernant le Sud-Est Européen nr 4. Bucarest 1971 (<i>Juliusz Bardach</i>)	233
H. Fichtenau, Das Urkundenwesen in Österreich vom 8. bis zum frühen 13. Jahrhundert, Mitteilungen d. Instituts f. österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsbd. XXIII, Wien—Köln—Graz 1971 (<i>Brygida Kürbisówna</i>)	235
Kodeks dyplomatyczny Śląska, t. I, 971—1204, wyd. K. Maleczyński; t. II, 1205—1220, wyd. K. Maleczyński i A. Skowrońska; t. III, 1221—1227, wyd. K. Maleczyński; Wrocław 1951—1956, 1959, 1964; Schlesisches Urkundenbuch, hrsg. v. d. Historischen Kommission f. Schlesien, bearb. v. H. Appelt, I. Bd., 971—1230, Wien—Köln—Graz 1963—1971 (<i>Gerard Labuda</i>)	237
Protokolarz miasta Woźnik. Opr. L. Musioł i S. Rospond, Wrocław 1972 (<i>Józef Szymański</i>)	239
K. E. Босворт, Мусулманские династии, Перев. с английского П. А. Грязневича, Москва 1971 (<i>Jerzy Hauziński</i>)	241
Materiały do biografii, genealogii i heraldyki polskiej. Red. Komitet pod przew. Sz. Konarskiego, t. V, Buenos Aires — Paryż 1971 (<i>Stefan K. Kuczyński</i>)	243

Zapiski krytyczne i sprawozdania

O. K. Flechtheim, Futurologie. Der Kampf um die Zukunft, Frankfurt am Main 1972;	
A. Bönisch, Futureologie. Eine kritische Analyse bürgerlicher Zukunftsforschung, Berlin 1971 (<i>G. L.</i>)	247
Analizy i próby technik badawczych w socjologii, t. I, pod red. Z. Gostkowskiego, t. II—IV pod red. Z. Gostkowskiego i J. Lutyńskiego, Wrocław — Warszawa — Kraków 1966—1972 (<i>G. L.</i>)	248
Methoden der marxistisch-leninistischen Sozialforschung, hrsg. v. W. Friedrich, Berlin 1970 (<i>G. L.</i>)	248
R. P. Swierenga, Clois and computers: A survey of computerized research in history, Computers and Humanities 5 (1970) (<i>R. M.</i>)	249
Математические методы в исторических исследованиях. Ред. колл. И. Д. Ковальченко, Ю. Л. Безсмертный, Л. М. Братна, Москва 1972 (<i>R. M.</i>)	249
K. Epstein, Geschichte und Geschichtswissenschaft im 20. Jahrhundert. Ein Leitfaden hrsg. v. E. Pikart [i in.], Frankfurt/M. — Berlin[West] — Wien 1972 (<i>G. L.</i>)	250
J. Tazbirowa, Źródła historyczne w nauczaniu szkolnym, Warszawa 1971 (<i>M. K.</i>)	250
Polska bibliografia adnotowana wiedzy o środkach masowego komunikowania za rok 1965 pod red. S. Dzikiego, Kraków 1969, [toż] za rok 1966... 1972, Kraków 1969...1974 (<i>A. M. G.</i>)	251
Вспомогательные исторические дисциплины, 4 (1972) (<i>M. Paw.</i>)	252
F. Brunhölzl, Zur Kosmographie des Aethicus, w: Festschrift f. Max Spindler, München 1969 (<i>Ź. Strz.</i>)	252
Knihtisk a Universita Karlova. K 500. výročí knihtisku v českých zemích, Praha 1972 (<i>Ź. Sz.</i>)	253
P. Skubiszewski, W służbie cesarza, w służbie króla. Temat władzy w sztuce ottońskiej, w: Funkcja dzieła sztuki, Warszawa 1972 (<i>R. M.</i>)	254
V. E. Egbert, The mediaeval artist at work, Princeton N. J. 1967 (<i>A. S. L.</i>)	254
A. Grandsen, Realistic observations in twelfth-century England, Speculum 47 (1972) (<i>A. R.</i>)	255
Ks. F. Mąkinia, Ocena estetyczno-stylistyczna polskiej architektury w twórczości J[ana] Długosza, Roczniki Humanistyczne — Historia Sztuki 19 (1971) (<i>A. S. L.</i>)	255
A. Miquel, Comment lire la littérature géographique arabe du moyen âge? Cahiers de Civilisation Médiévale 15 (1972) (<i>Ź. H.</i>)	256
M. Kowalska, Średniowieczna arabska literatura podróżnicza, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace historyczno-literackie, z. 25, Warszawa — Kraków 1973 (<i>G. L.</i>)	257
A. -D. v. d. Brincken, Tabula alphabetica, w: Festschrift f. Hermann Heimpel, Bd. II, Göttingen 1972 (<i>Ź. Strz.</i>)	258
A. Witkowska, Miracula małopolskie z XIII i XIV wieku, Roczniki Humanistyczne 19 (1971) (<i>G. L.</i>)	258
E. Mályusz, La chancellerie royale et la rédaction des chroniques dans la Hongrie médiévale, Le Moyen Âge 75 (1969) (<i>M. Paw.</i>)	259
Lietuvos metraštinis. Bychovco kronika. [Vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė R. Jasas], Vilnius 1971 (<i>M. K.</i>)	260
J. Sziborsky, Die Germanisierung der Mark Brandenburg in der märkischen Geschichtsschreibung des 16. Jahrhunderts unter dem Einfluss von Humanismus und Reformation, Diss. Giessen 1969 (<i>Ź. Strz.</i>)	260
J. Lebedys, Mikalojaus Daukšos bibliografija, Vilnius 1971 (<i>M. K.</i>)	261
Stanisłai Lubienieci, Historia reformationis Polonicae. Praef. instr. H. Barycz. Warszawa 1971 (<i>M. K.</i>)	261
Diariusz kołowania i konfederacji pod Gołębim i Lublinem w 1672 r. wraz z aktem konfederacji. Opr. A. Przyboś i K. Przyboś, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1972 (<i>M. K.</i>)	262
Ch. Brooke, Medieval church and society, London 1971 (<i>A. R.</i>)	263

B. Frank, Tipografia monastica sublacense per una confederazione benedettina, Estratti dalla Rivista «Il Sacro Speco» 1971, nr 3 (<i>A. G.</i>)	264
A. Palfrath, Altenberg und Tochterkloster Lond, Romerske Berge 22 (1972) (<i>A. G.</i>)	264
O. O. Dias, Bolle pontificale dell'Archivio Generale OSM dal 1224 al 1414, Roma 1969 (<i>K. B.</i>)	264
Confessions et jugements de criminels au Parlement de Paris (1319–1350), publ. par M. Langlois et Y. Lanhers, Paris 1971 (<i>Br. G.</i>)	264
Statuty miasta Kalisza z XVI–XVIII wieku, zebrał i opr. W. Maisel, Rocznik Kaliski 5 (1972) (<i>B. Les.</i>)	265
Zeitgeschichte im Film und Dokument. Hrsg. v. G. Moltmann – K. F. Reimers, Göttingen – Zürich – Frankfurt 1970 (<i>H. Kar.</i>)	265
K. Scheel, Krieg über Ätherwellen. NS-Rundfunk und Monopole 1933–1945, Berlin 1970 (<i>H. Kar.</i>)	266
K. Scholz, Beiträge zur Personengeschichte des Deutschen Ordens in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts, Diss. Münster/Westf. 1969; D. Wojtecki, Studien zur Personengeschichte des Deutschen Ordens im 13. Jahrhundert, Wiesbaden 1971 (<i>G. L.</i>)	266
E. Kittel, Siegel, Braunschweig 1970 (<i>S. K. K.</i>)	267
P. Andelić, Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1970 (<i>S. K. K.</i>)	267
H. Ewe, Schiffe auf Siegeln, Rostock 1972 (<i>H. S.</i>)	268
B. Olszewicz, Dorobek polskiej historii geografii i kartografii w latach 1945–1969, Warszawa 1971 (<i>Ź. Strz.</i>)	269
J. Dylik, Województwo ze stolicą bez antenatów. Geografia historyczna województwa łódzkiego. Łódź 1971 (<i>Śl. G.</i>)	269

In memoriam

Stanisław Herbst (1907–1973) (<i>Red.</i>)	271
--	-----

Polemiki

Odpowiedź na recenzję prof. dr. Andrzeja Wojtkowskiego: Nowe źródła do historii zrastania się Prus Królewskich z Koroną w latach 1479–1506 (<i>Karol Górski</i>)	272
W sprawie Kallimacha i jego wywodów o rzymskim pochodzeniu narodu i języka rumuńskiego (<i>Ion C. Chitișia</i>)	273
Odpowiedź (<i>Wincenty Swoboda</i>)	273

Komunikaty

II Konferencja nauk pomocniczych historii (<i>Barbara Trelńska</i>)	275
Uchwała II Konferencji poświęconej naukom pomocniczym historii, Wisła – Katowice 26–29 V 1973.	276

SPIS ILUSTRACJI

Do art. F. Sikory:

Dobra klasztoru bożogrobców w okolicach Gniezna (mapa)	64
--	----

Do art. M. Kućery:

Tłok pieczętny żupnika Alberta, strona A i B	77
--	----

Do art. T. Mroczo:

Ryc. 1. Część środkowa ołtarza św. Barbary z kościoła Mariackiego w Gdańsku	87
Ryc. 2. Herma św. Barbary ze Starogrodu	89
Ryc. 3. Herma św. Barbary ze Starogrodu z profilu	90
Ryc. 4. Herma św. Barbary ze Starogrodu od tyłu.	90
Ryc. 5. Głowa Madonny szafiastej	91
Ryc. 6. Głowa Madonny szafiastej z profilu	91
Ryc. 7. Madonna szafiasta zamknięta	95
Ryc. 8. Madonna szafiasta otwarta	95
Ryc. 9. Relikwiarz puszkowy św. Barbary w skarbcu katedry gnieźnieńskiej.	98
Ryc. 10. Relikwiarz puszkowy na czaszkę św. Jakuba z katedry w Zadarze	98
Ryc. 11. Herma limużyńska	100
Ryc. 12. Niezachowana herma św. Barbary z Halle	100
Ryc. 13 a – c. Hipotetyczna ewolucja form relikwiarza św. Barbary ze Starogrodu	102
Ryc. 14. Herma z kościoła Św. Urszuli w Kolonii	104
Ryc. 15. Herma św. Urszuli z Castiglione Fiorentino	104
Ryc. 16. Herma św. Urszuli z Żarnowca bez korony.	107
Ryc. 17 Herma św. Urszuli z Żarnowca w koronie	107
Ryc. 18. Epitafium Jana Kota z Torunia	109
Ryc. 19 a–b. Miejsca pobrania prób do analizy stopów srebra	111

Do art. R. Walczaka:

Ryc. 1–14. Stadtarchiv Stralsund, Hs 404 ¹¹ , fol. 67 ^r –74 ^v	123–136
Ryc. 15 a–b. Początek <i>Articuli coram legatis imperatoris</i> i zakończenie mowy Wedla, w kopii Meilofa.	152
Ryc. 16 a–b. Początek i zakończenie <i>Articuli</i> – – <i>coram rege</i> , w kopii Meilofa	153
Ryc. 17 a–b. Początek i zakończenie <i>Supplicacio</i> , w kopii Meilofa	154
Ryc. 18 a–b. Zależność kopii Meilofa od Hs 404 ¹¹ na przykładzie <i>aliter/alias</i>	157
Ryc. 19. Pierwszy wpis Parleberga do Roczników uniwersytetu	158
Ryc. 20. Zapiska Parleberga o epidemii 1464 r. w Rocznikach uniwersytetu	159
Ryc. 21. Zakończenie <i>Remissorium juris</i> i początek <i>Remissorium canonum</i> pisane ręką młodego Parleberga.	159

Ryc. 22. <i>Observationes ad Decretalium- lib. I.</i> Zestawienie rąk Parleberga i Waltera	160
Ryc. 23. Końcowy fragment mowy promocyjnej Parleberga	161
Ryc. 24. Porównanie grafii <i>Johannes Parleberch</i> w rękopisach prawniczych, Rocznikach uniwersytetu i w <i>Cronica de ducatu</i>	163
Do działu In memoriam:	
Stanisław Herbst	271

TABLE DES MATIÈRES

Articles et études

Ireneusz Ihnatowicz, Les sources pour servir l'histoire du XIX ^e et du XX ^e siècle.	11
Roman Michałowski, Das Selbstbewußtsein der sächsischen Herrscherschicht im X. und XI. Jahrhundert. 'Nobilis, dives, pauper': Versuch einer semantischen Analyse	27
Ambroży Bogucki, Beitrag zu der Terminologie polnischer Geschichtsquellen bis zur Hälfte des XIV. Jahrhunderts	45
Franciszek Sikora, Les chartes et l'histoire du prieuré du Saint Sepulcre à Gniezno.	73
Matuš Kučera, Der älteste Siegelstempel des polnischen Salzbergwerkverwalters	82
Teresa Mroczo, Die Czerwinsker Büstenreliquiare der hl. Barbara	114
Ryszard Walczak, Der wiederaufgefundene Autograph der Cronica de ducatu Stettinensi et Pomeranie von Johannes Parleberg. Stadtarchiv Stralsund Hs 404 ¹¹	166

Discussions et revues

Wallace D. Farnham, Recent trends in American historiography: Crisis, continuity, and ferment	181
Andrzej Biernat et Sławomir Gawlas, Les sources épigraphiques d'histoire du XIX ^e siècle. Les épitaphes au cimetière Powązki à Varsovie	190
Ewa Wasilewska, Les petites annonces concernant la demande et l'offre du travail dans la presse du XIX ^e siècle	195
Articles critiques et comptes rendus	197
Notes critiques	247
In memoriam	271
Polemiques	272
Communications	275

SPIS WSPÓŁPRACOWNIKÓW – LISTE DES COLLABORATEURS

	Juliusz Bardach, Warszawa		Brygida Kürbisówna, Poznań
	Andrzej Biernat, Warszawa	<i>A. S. L.</i>	Adam Labuda, Poznań
<i>K. B.</i>	Kazimierz Bobowski, Wrocław	<i>G. L.</i>	Gerard Labuda, Poznań
	Ambroży Bogucki, Rypin	<i>B. Les.</i>	Bogdan Lesiński, Poznań
	Ion C. Chițimia, București, România		Józef Magnuszewski, Warszawa
	Marian Drozdowski, Poznań	<i>R. M.</i>	Roman Michałowski, Warszawa
	Wallace D. Farnham, Warszawa – Cham-		Teresa Mroczo, Warszawa
	paign Ill. USA		Stanisława Pańków, Kraków
<i>A. M. G.</i>	Aleksandra Garlicka, Warszawa	<i>M. Paw.</i>	Maria Pawłowska, Warszawa
<i>Sl. G.</i>	Sławomir Gawlas, Warszawa		Bogusław Ratusiński, Kraków
<i>Br. G.</i>	Bronisław Geremek, Warszawa	<i>A. R.</i>	Aleksandra Rodzińska, Warszawa
<i>A. G.</i>	Aleksander Gieysztor, Warszawa	<i>H. S.</i>	Henryk Samsonowicz, Warszawa
	Karol Górski, Toruń		Władysław A. Serczyk, Kraków
<i>Ź. H.</i>	Jerzy Hauziński, Poznań		Franciszek Sikora, Kraków
	Ireneusz Ihnatowicz, Warszawa	<i>Ź. Strz.</i>	Jerzy Strzelczyk, Poznań
	Kazimierz Jasiński, Toruń		Wincenty Swoboda, Poznań
<i>H. Kar.</i>	Helena Karczowa, Warszawa	<i>Ź. Sz.</i>	Józef Szymański, Katowice
	Artur Kijas, Poznań		Barbara Trelińska, Katowice
<i>M. K.</i>	Marceli Kosman, Poznań		Ryszard Walczak, Poznań
	Matuš Kučera, Bratislava, ČSSR		Ewa Wasilewska, Warszawa
<i>S. K. K.</i>	Stefan Krzysztof Kuczyński, Warszawa		Maria Wierzbicka, Warszawa

ERRATA

Strona	Wiersz	Jest	Powinno być
20	12 od dołu	Туребуц	Гуревич
25	8 „ „	Godehard	Gotard
32	24 „ „	<i>evercitus</i>	<i>exercitus</i>
115	22 „ „	von wo eins	woher einst
222	14 od góry	Malczyńskiego	Maleczyńskiego
264	14 od dołu	<i>qulunque</i>	<i>qualunque</i>

STUDIA ŹRÓDŁOZNAWCZE TOM XIX

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE
ODDZIAŁ W POZNANIU

Nakład 370+90 egz. Ark. wydaw. 40. Ark. druk.
36,5. Papier druk. sat. kl. III, 80 g, 61×86 cm.
Oddano do składania w grudniu 1973 r. Podpisano
do druku w listopadzie 1974 r. Druk ukończono
w grudniu 1974 r. Zam. 10391/73. F-5/1043
Cena zł 125,–

POZNAŃSKIE ZAKŁADY GRAFICZNE
IM. MARCINA KASPRZAKA W POZNANIU

